

Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları ve Kahramanmaraş Depremi

Attitudes of Social Work Students Towards the Principles of Dignified Death and the Kahramanmaraş Earthquake

Cengiz KILIÇ

Atatürk Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye
Department of Sociology, Faculty of Open
and Distance Education, Atatürk University,
Erzurum, Türkiye
cengiz.kilic@atauni.edu.tr

Gül KARAHAN ÇOBAN

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
Bilecik, Türkiye
Department of Social Work, Faculty of
Health Sciences, Bilecik Şeyh Edebali
University, Bilecik, Türkiye
gul.karahan@bilecik.edu.tr

Mustafa KARATAŞ

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık
Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
Kütahya, Türkiye
Department of Social Work, Faculty of
Health Sciences, Kütahya Health Sciences
University, Kütahya, Türkiye
mustafakaratas83@gmail.com

Veli DUĞAN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye
Department of Social Work, Faculty of Health
Sciences, Ankara University, Ankara, Türkiye
vduyan@health.ankara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received 20.08.2024
Revizyon Tarihi/Revision 18.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted 01.11.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 29.12.2025

Atıf:

Kılıç, C., Karahan Çoban, G., Karataş, M. &
Duyan, V. (2025). Sosyal Hizmet
Öğrencilerinin Saygın Ölüm İlkelerine
İlişkin Tutumları ve Kahramanmaraş
Depremi. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler
Dergisi*, 75, 40-48.

Cite this article:

Kılıç, C., Karahan Çoban, G., Karataş, M. &
Duyan, V. (2025). Attitudes of Social
Work Students Towards the Principles of
Dignified Death and the Kahramanmaraş
Earthquake. *Journal of Literature and
Humanities*, 75, 40-48.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Öz

Bu araştırma, sosyal hizmet öğrencilerinin depremde hayatını kaybedenlere yönelik olarak saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumlarını ve Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişme durumlarına ilişkin görüşlerini incelemek ve saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumları ile haklara erişim hakkındaki görüşleri arasındaki farkları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Nicel desende yapılan ve genel tarama modeli kullanılan araştırma, üniversitede eğitim görmekte olan 457 sosyal hizmet öğrencisinin elektronik ortamda hazırlanan ankete katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği ve saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişme durumlarına ilişkin görüşleri değerlendirme formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi katılımcıların saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumları değerlendirme ölçeği toplam madde puan ortalamasının 48,68 olduğunu, depremde hayatını kaybedenlerin saygın ölümüne ilişkin tutumları değerlendirme ölçeğinde yer alan haklara erişim konusundaki görüşlerinin toplam madde puan ortalamasının 27,09 olduğunu göstermiştir. Araştırmada sonuç olarak sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeylerinin yüksek olduğu ve Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişim düzeyine ilişkin değerlendirmelerinin düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin saygın ölüm ilkelerine ilişkin görüşleri ile haklara erişme ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saygın ölüm, deprem, sosyal hizmet, tutum

Abstract

This research was conducted to examine the views of social work students regarding the principles of dignified death towards those who lost their lives in the earthquake and their views on access to rights stipulated in the principles of dignified death of those who lost their lives in the Kahramanmaraş earthquake and to determine the differences between their views on the principles of dignified death and their views on access to rights. The research, which was conducted in a quantitative design and used the general screening model, was conducted with the participation of 457 social work students studying at a university in an electronic survey. The data collection tools in the study were a personal information form, the Attitudes Towards the Principles of Distinguished Death Assessment Scale and the opinions on access to rights stipulated in the principles of dignified death assessment form. The analysis of the obtained data showed that the total item mean score of the participants on the attitudes towards the principles of dignified death assessment scale was 48.68, and the total item mean score of the opinions on access to rights in the attitudes towards dignified death assessment scale of those who lost their lives in the earthquake was 27.09. As a result of the research, it was found that the level of adoption of the principles of death with dignity by social work students was high and that the level of access to the rights specified in the principles of death with dignity by people who lost their lives in the Kahramanmaraş earthquake was low. It was determined that there were significant differences between the students' views on the principles of death with dignity and their views on access to rights.

Keywords: Dignified death, earthquake, social work, attitude

Giriş

Bireylerin iyilik halinin ve yaşam kalitesinin artırılmasını öne çıkaran insana yardım meslekleri artan bir şekilde ölüm kalitesine de odaklanmaya başlamıştır. Ölüm her canlının yaşayacağı kaçınılmaz ve evrensel bir olgudur. Hayatın sonuyla yüzleşmek zor olmakla birlikte bu sonun niteliği artan bir şekilde bireyler ve topluluklar için daha önemli hale gelmekte ve son yıllarda çok boyutlu bir kavram olan “saygın ölüm” kavramı dikkat çekmektedir. Saygın ölüm kaliteli yaşam sonu bakımının bir hedefi ve ölmekte olan bireylere ve ailelerine bakım sağlamanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir ve klinik, araştırma ve eğitimdeki uygulamasını geliştirmek amacıyla kavramı kapsamlı bir şekilde tanımlama çabalarının olduğu görülmektedir.

Cook ve Rocker (2014)’a göre “saygın ölüm” koşulsuz insani niteliklerin yanı sıra fiziksel rahatlık, özerklik, anlamlılık, hazırlıklı olma ve kişilerarası bağlantıyı içermektedir. Guo ve Jacelyn (2014) yaptıkları derleme çalışmasında “saygın ölüm” kavramının insan hakkı, özerklik ve bağımsızlık, semptomların hafifletilmesi, saygı, insan olma ve kendi olma, anlamlı ilişkilere sahip olma, bireyin onuruna yakışır bir tedavi ve bakım hizmeti sunma, varoluşsal tatmin, mahremiyet ve huzurlu bir ortam temalarını kapsadığı ve saygınlığın iletişimin yanı sıra demografik, hastalık ve tedavi/bakımla ilgili faktörleri içerdiği ve saygın ölümü desteklemeye yönelik fiziksel, psikososyal ve manevi müdahalelerin, sadece ölmekte olan bireylere değil, aynı zamanda aile üyelerine de verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Hemati ve ark. (2016) “saygın ölüm” kavramının en önemli nitelikleri arasında onur, özel hayata saygı, manevi huzur ve umut bulunduğunu ifade etmiş ve bu kavramın öncülleri arasında bakım verirken ahlaki değerlerin gözetilmesi, insan onurunun bir hasta hakkı olarak korunması ve meslek etiği, kendine ve başkalarına verilen değere inanılması, yaşam sonu bakım vermede kültürün dikkate alınması olduğunu ifade etmişlerdir.

The Future of Health and Care of Older People (TFHCOP)’ın final raporunda saygın ölümün 12 ilkesi tanımlanmıştır (Debate of the Age Health and Care Study Group, 1999). Bu ilkeler ölümün ne zaman geleceğini bilmek, kontrolü sürdürebilmek, mahremiyeti koruyabilmek, ağrıyı kontrol edebilmek, nerede gerçekleşebileceğini seçebilmek, uzmanlığı elde edebilmek, desteğe sahip olabilmek, bakım hizmetine erişebilmek, paylaşacak kişileri belirleyebilmek, isteklerini önceden bildirebilmek, veda için zamana sahip olmak ve devam ettirmemektir (Duyan, 2014). Saygın ölüm ilkeleri öncelikle ölmekte olan bireyin özerkliğini ve saygınlığını korumaktan, bireyin isteklerine ve tercihlerine saygı gösterilmesini sağlayarak yaşamları ve ölümleri üzerinde kontrol sahibi olmalarını savunmaktan bahsetmektedir. Aynı zamanda kişinin inançlarına, değerlerine ve kültürel uygulamalara saygı duyulması gerektiğini ve her bireyin dikkate alınması gereken benzersiz ihtiyaçlarının ve tercihlerinin olduğunu kabul etmekte ve ölmekte olan bireyin ailesini ve sevdiklerini suçluluk ve pişmanlıktan kurtarmaktadır.

Terminal hastalıklar, afetler, yaşlılık gibi durumlar söz konusu olduğunda ölüm daha merkezi bir konumda yer almaktadır (Duyan, 2014). Dolayısıyla bu tür durumlarda insanların ölüm konusundaki düşünceleri, ölüm öncesi istekleri, ölümü bekleyişleri inançlarına ve yaşam deneyimlerine göre değişebilmektedir. 6 Şubat 2023’de dokuz saat arayla Kahramanmaraş ve çevre illerini vuran iki deprem, yakın tarihin en yıkıcı doğal afetlerinden biridir. Deprem binlerce insanın hayatına mâl olmakla beraber binlercesini de yaralı ve evsiz bırakmıştır. Böyle zamanlarda saygın ölüm kavramı daha da önem kazanmaktadır. Üniversite öğrencileri, saygın ölüm gibi tartışmalı konular hakkında kendi fikirlerini oluşturma sürecinde olan genç yetişkinlerden oluşan bir popülasyonu temsil etmekte ve gelecekte önemli rollere sahip olacak profesyoneller olarak kabul edilmektedir. Birer meslek elemanı olarak deprem gibi afetlerde mesleki müdahalelerde bulunacak olmaları, bu popülasyonun sahip oldukları değerleri belirlemeye ilişkin çalışmalara kritik bir değer yüklemektedir.

Üniversite öğrencilerinin saygın ölüm konusundaki görüşlerini inceleyen araştırmalar, saygın ölüm hakkındaki tutumlarının kişisel deneyimler, dini inançlar, etik hususlar ve kültürel geçmiş gibi faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Alanyazına bakıldığında, bireyin kişisel deneyimlerinin, saygın ölüme yönelik tutumlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Shi vd. (2019) yaptıkları çalışmada akraba ölümü veya terminal dönemde olan hastaya bakma deneyimlerinin, saygın ölüm ilkelerine olumlu tutumların yordayıcıları olduğunu tespit etmişlerdir. Dini inançlar, saygın ölüme ilişkin görüşlerin oluşmasında önemli bir rol oynayan diğer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirli bir din ile özdeşleşen öğrenciler, ölümden sonraki yaşam hakkında, yaşam sonu bakımına ilişkin görüşlerini etkileyebilecek belirli inançlara sahip olabilmektedirler. Örneğin, bazı dinler ötenaziye veya doktor yardımıyla intiharı yasaklayabilirken, diğerleri ölümü hayatın doğal bir parçası olarak görebilmektedir (Grove vd., 2022). Araştırmalar, kendini dindar veya belirli bir inanca mensup olarak tanımlayan öğrencilerin, ötenazi ve yardımcı intihar konusunda dindar olmayan öğrencilere göre genellikle daha muhafazakâr görüşlere sahip olduğunu göstermektedir (Pomfret vd., 2018; Warner vd., 2001). Saygın ölüm kavramını çevreleyen etik, ahlaki ve yasal hususlar da bireylerin ölüme ilişkin tutumlarını etkileyebilmektedir. Beauchamp ve Childress (2013) saygın ölüm kavramını tartışırken dört etik ilkeyi vurgulamaktadır. Bu etik ilkeler özerklik, yararlılık, zarar vermeme ve adalettir. Özerklik, bireyin kendi yaşamı ve ölümü hakkında seçim yapma hakkıdır. Yararlılık, saygın bir şekilde ölme bağlamında hastanın çıkarlarını en iyi şekilde gözetme yükümlülüğünü ifade eder. Zarar vermeme, sağlık hizmeti verenlerin bireylere zarar vermekten veya acı çektirmekten kaçınmasını gerektirir. Adalet, yaşam sonu bakımının sağlanmasında kıt kaynakların adil bir

şekilde dağıtılmasıyla ilgilidir. Hekimler, hastalar ve aileleri, tıbbi teknolojilerin desteğiyle kişinin ömrünü uzatmak veya doğal ölüm sürecinin devam etmesine izin vermek gibi tedavi seçenekleri konusunda karar vermek zorunda kalabilmekte ve tutumları yaşam sonu bakımla ilgili karşılaştıkları çeşitli etik hususlardan etkilenebilmektedir (Akdeniz ve ark., 2021). Kültürel geçmiş, saygın ölümüne yönelik tutumları etkilemede önemli bir role sahiptir. Farklı kültürlerin ölümüne bakış açıları ve ölümle başa çıkma biçimleri farklılık gösterebilmekte ve bu o kültüre sahip bireylerin tutumunu ve davranışını şekillendirebilmektedir (Fereidouni vd., 2022). Batı ülkelerinde ölüm farkındalığı, hasta tercihi, ölümü kabullenme ve tedavi kararlarında hasta özerkliği saygın ölümün temel faktörleri olarak vurgulanmaktadır (Kuczmarski ve Odejide, 2021). Orta Doğu'da ölümün sakini olma, hastanın isteklerini yerine getirme ve ölüm anında sevdiklerinin yanında olma olarak ifade edilmektedir (Gürdoğan vd., 2020). Fereidouni vd., (2022), Doğu Akdeniz Bölgesi'nde saygın ölümle ilgili temel faktörleri inceleyen sistematik derleme çalışmasında bu bölgede hasta tercihi ve yaşam sonu bakımı olmak üzere iki temel unsurun saygın ölüm kavramını şekillendirdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Üniversite öğrencilerinin saygın ölümle ilgili tutumlarını etkileyen sosyodemografik faktörlere bakıldığında yaşın, cinsiyetin, gelir düzeyinin ve eğitim durumlarının bireyin ölümüne bakış açısını şekillendirmede önemli bir rol oynadığına ilişkin sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu görülmektedir. Yaşı daha genç olan öğrencilerin yaşam sonu bakımını bir öncelik olarak görme olasılığı daha düşük olabilirken, yaş ilerledikçe öğrenciler saygın ölümle ilgili tartışmalara daha açık olabilmektedir. Yaşın etkisini ötenazi çalışmalarında da görmek de mümkündür, Ulaş Karaahmetoğlu ve Kütahyalıoğlu (2017) yaptıkları çalışmada yaşı daha genç olan öğrencilerin ötenaziye daha fazla karşı olduklarını bulmuşlardır. Cinsiyetin üniversite öğrencilerinin saygın ölümüne yönelik tutumları üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Çalışmalar, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre saygın ölüm ilkelerini, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre yaşam sonu bakımına öncelik vermeyi ve saygın bir şekilde ölme hakkını daha fazla savunduklarını göstermektedir (Hassan vd., 2013; Ulaş Karaahmetoğlu ve Kütahyalıoğlu, 2017). Gelir düzeyi üniversite öğrencilerinin saygın ölüm hakkındaki tutumlarını etkileyebilecek sosyodemografik faktörlerden bir diğeridir. Örneğin, gelir düzeyi yüksek ya da düşük olan öğrencilerin ötenaziye daha fazla onayladıklarını gösteren çalışmalar mevcuttur (Hwang vd., 2022; Ulaş Karaahmetoğlu ve Kütahyalıoğlu, 2017). Son olarak, eğitim durumlarının üniversite öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerine yönelik tutumlarını etkileyebileceği belirtilmektedir. Evde hasta bakımı öğrencilerinin yaşlıya ve saygın ölüm ilkelerine yönelik tutumlarının değerlendirildiği bir çalışmada, saygın ölüm ilkeleriyle yaşlıya yönelik tutum arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmış ve eğitim durumunun yaşlılara yönelik tutumlardan tıbbi bakım ve kaynak dağıtımını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Hasgöl, 2018).

Bireylerin davranış ve tepkilerini büyük oranda tutumları belirlemekte ve tutumların bilinmesi gelecekte olası durumlarda nasıl davranacağına ilişkin bir öngöründe bulunmaya olanak tanımaktadır (Tavşancıl, 2002). Sosyal hizmet uzmanları hem doğrudan hizmet sağlanması hem de etkili kamu politikalarının oluşturulması noktasında deprem ve diğer afetlerde kritik bir role sahiptirler. Bu nedenle sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerini bilmesi ve olumlu tutumlara sahip olması, afet gibi zorlu koşullarda bile ihtiyaçları belirleyebilmeleri ve uygun müdahaleleri planlayabilmeleri için önemlidir. Bu çalışmanın konusu sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumlarının ve Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada öğrencilerin saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumları ile Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların bu ilkelere belirtilen haklara erişme durumlarına ilişkin görüşlerini belirlemek ve farkları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma nicel desende yapılmış ve genel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler üniversitede sosyal hizmet bölümünde lisans düzeyinde eğitim görmekte olan 457 öğrencinin elektronik ortamda hazırlanan ankete katılımıyla toplanmış, veri analizi SPSS 25.0 programı ile yapılmıştır. Analizlerin yapılmasına başlanmadan önce veri seti içinde yanlış veya hatalı giriş olup olmadığı kontrol edilmiştir. Veri analizi sürecinde öncelikle öğrencilerin saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyi, ardından saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişim düzeyi belirlenmiş, son olarak ilke ve Hak olmak üzere iki ilgili grubun ortalamalarını karşılaştırmak için eşleştirilmiş örnekler t-testi yapılmıştır. Analiz ile bu eşleştirilmiş gruplar arasında çeşitli boyutlarda anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını 233 kadın (%50,9), 224 erkek (%49,1) toplam 457 sosyal hizmet öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin 154'ü (%33,7) 1. sınıf, 83'ü (%18,1) 2. sınıf, 131'i (%28,6) 3. sınıf ve 89'u (%19,6) 4. sınıf öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların eğitimleri, cinsiyetleri, sınıfları hakkındaki bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği

Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği, The Future of Health and Care of Older People'da yer alan ve the Debate of the Age Health and Care Study Group tarafından belirlenen, 12 ilke temel alınarak hazırlanmıştır. Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nde, toplam 12 madde bulunmaktadır. Ölçek maddelerinde ilkelerde yer alan "hasta" kavramı yerine "depemde ölen insanlar" ifadesi kullanılmıştır. Katılımcılardan, maddelerde belirtilen her bir ifadeye, "Tamamen Katılmıyorum = 1", "Katılmıyorum = 2", "Ne Katılıyorum, Ne Katılmıyorum = 3", "Katılıyorum = 4" ve "Tamamen Katılıyorum = 5" seçeneklerinden birini seçmesi istenmektedir. Ölçekte yer alan maddelerin tamamı olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 12 ile 60 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyinin yüksek, düşük puanların ise saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyinin, düşük olduğu anlamına gelmektedir. Ölçekle ilgili olarak bir norm çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle ölçek farklı gruptan gelen katılımcıların, saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyi arasında bir karşılaştırma yapmaya olanak sağlamaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayısı 0,89'dur (Duyan, 2014). Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alfa katsayısı 0,88 olarak hesaplanmıştır.

Saygın Ölüm İlkelerinde Belirtilen Haklara Erişme Durumlarına İlişkin Görüşleri Değerlendirme Formu

Katılımcıların Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybedenlerin saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişme durumlarına ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan maddelerin anlatımı ".... hakkına eriştiğini düşünüyorum" şeklinde değiştirilmiştir. Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nde olduğu gibi maddelere belirtilen her bir ifadeye "Tamamen Katılmıyorum = 1", "Katılmıyorum = 2", "Ne Katılıyorum, Ne Katılmıyorum = 3", "Katılıyorum = 4" ve "Tamamen Katılıyorum = 5" seçeneklerinden birini seçmesi istenmiştir. Alınan yüksek puanlar, saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişim düzeyinin yüksek, düşük puanların ise saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişim düzeyinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Saygın Ölüm İlkelerinde Belirtilen Haklara Erişimi Değerlendirme sorularına ilişkin Cronbach Alfa katsayısı 0,96 olarak hesaplanmıştır.

Etik Kurul

Bu çalışma için Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve Kurul'un 27.03.2023 tarihli ve 77 sayılı etik açıdan uygun olduğuna ilişkin kararının ardından araştırmaya başlanmıştır. Araştırmanın verileri Helsinki Bildirgesi'nde belirtilen etik kurallar çerçevesinde elde edilmiştir. Katılımdan önce tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmış ve bilgilerinin gizliliği garanti edilmiştir.

Bulgular

Sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerine yönelik tutumlarının değerlendirilmesine ait bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Öğrencilerin Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları

Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği	Min	Maks	Ort	SS
İlke.03- Depremde ölen insanların saygınlığının ve mahremiyetinin korunması hakkı vardır	1	5	4,57	,71
İlke.07- Depremde ölen insanların istenen manevi ya da duygusal desteğe sahip olabileme hakkı vardır.	1	5	4,48	,62
İlke.08- Depremde ölen insanların sadece hastanede değil farklı ortamlarda da bakım hizmetlerine erişebilme hakkı vardır.	1	5	4,41	,70
İlke.09- Depremde ölen insanların son anında yanında olacak ve o anını paylaşacak kişileri belirleyebilme hakkı vardır.	1	5	4,37	,74
İlke.06- Depremde ölen insanların gerekli olabilecek bilgi ve uzmanlık her ne ise onu elde edebilme hakkı vardır.	1	5	4,29	,77
İlke.04- Depremde ölen insanların ağrı ve diğer belirtileri kontrol edebilme hakkı vardır.	1	5	4,28	,75
İlke.10- Depremde ölen insanların yerine getirilmesi istenen istekleri önceden bildirebilme hakkı vardır.	1	5	4,20	,79

İlke.11- Depremde ölen insanların vedalaşma için zamana sahip olabilme ve zamanlamasını kontrol edebilme hakkı vardır.	1	5	4,11	,94
İlke.02- Depremde ölen insanların süreç ya da gidişat üzerindeki kontrolünü sürdürebilme hakkı vardır	1	5	4,08	,80
İlke.12- Depremde ölen insanların gitme zamanı geldiğinde gidebilmek ve anlamsızca uzamış bir hayatı yaşamama hakkı vardır.	1	5	3,48	1,19
İlke.05- Depremde ölen insanların ölümün nerede (evde ya da başka bir yerde) gerçekleşeceğini seçebilme ve kontrol edebilme hakkı vardır.	1	5	3,35	1,25
İlke.01- Depremde ölen insanların ölümün ne zaman geleceğini bilme ve kendini neyin beklediğini anlama hakkı vardır	1	5	3,07	1,31
Toplam ölçek puanı	33,00	60	48,68	5,83

Tablo 1’de görüldüğü üzere, en yüksek ortalama puan olan 4,57 ile onur ve mahremiyet ile ilgilidir ve bu durum öğrenciler arasında depremde hayatını kaybeden insanların onur ve mahremiyet hakkına sahip olmaları gerektiği konusunda ortak bir görüşe sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca manevi veya duygusal desteğe (Ort=4,48) ve hastane bakımına (Ort=4,41) erişimin önemi, bu dönemde durumu paylaşacak kişilere sahip olmaya (Ort=4,37) ve yaşam sonu sürecinde kapsamlı destek hizmetlerine verilen değeri göstermektedir. Gerekli olabilecek bilgi ve uzmanlık her ne ise onu elde edebilme hakkı (Ort=4,29) ve ağrının hafifletilmesi üzerindeki kontrole (Ort=4,28) yapılan vurgu da aynı derecede dikkate değerdir; bu bulgu ağrı kesici ve diğer semptom yönetimi stratejilerine erişimin sağlanmasının, özerkliğin ve kişisel ilişkilere saygının depremde hayatını kaybeden insanların onurlarını korumalarına olanak tanıdığına ilişkin tutumları göstermektedir. Bulgularda bazı ilkelere nispeten daha az vurgu yapıldığı da görülmektedir. Ölümün yeri üzerindeki seçim ve kontrol (Ort=3,35) ve ölümün ne zaman yaklaştığını bilme hakkı (Ort=3,07) hâlâ önemli görülse de öğrenciler arasında biraz daha az önceliğe işaret eden daha düşük ortalama puanlara sahip ilkelere sahiptir.

Sosyal hizmet öğrencilerinin Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybedenlerin saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişme durumuna ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 2.’de verilmiştir.

Tablo 2.

Sosyal hizmet öğrencilerinin depremde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişme durumuna ilişkin görüşleri

Saygın ölüm ilkeleri ölçeğinde belirtilen haklara erişimi değerlendirme	Min	Maks	Ort	SS
Hak.08- Depremde ölen insanların sadece hastanede değil farklı ortamlarda da bakım hizmetlerine erişebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,49	1,27
Hak.03- Depremde ölen insanların saygınlığının ve mahremiyetinin korunması hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,46	1,26
Hak.07- Depremde ölen insanların istenen manevi ya da duygusal desteğe sahip olabilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,40	1,24
Hak.01- Depremde ölen insanların ölümün ne zaman geleceğini bilme ve kendini neyin beklediğini anlama hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,38	1,17
Hak.06- Depremde ölen insanların gerekli olabilecek bilgi ve uzmanlık her ne ise onu elde edebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,24	1,18
Hak.02- Depremde ölen insanların süreç ya da gidişat üzerindeki kontrolünü sürdürebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,23	1,08
Hak.04- Depremde ölen insanların ağrı ve diğer belirtileri kontrol edebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,23	1,14
Hak.09- Depremde ölen insanların son anında yanında olacak ve o anını paylaşacak kişileri belirleyebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,20	1,18
Hak.10- Depremde ölen insanların yerine getirilmesi istenen istekleri önceden bildirebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,18	1,18
Hak.12- Depremde ölen insanların gitme zamanı geldiğinde gidebilmek ve anlamsızca uzamış bir hayatı yaşamama hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,17	1,13
Hak.11- Depremde ölen insanların vedalaşma için zamana sahip olabilme ve zamanlamasını kontrol edebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,08	1,14
Hak.05- Depremde ölen insanların ölümün nerede (evde ya da başka bir yerde) gerçekleşeceğini seçebilme ve kontrol edebilme hakkına eriştiğini düşünüyorum	1	5	2,03	1,08
Toplam ölçek puanı	12	59	27,09	11,36

Tablo 2’de görüldüğü üzere, araştırmadan elde edilen bulgular sosyal hizmet öğrencilerinin depremde hayatını kaybedenlerin saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişimleri konusunda olumsuz bir değerlendirmeye sahip olduklarını göstermektedir. Hastane dışında, kurum bakımına erişim, tüm ilkeler arasında 2,49 ile en yüksek ortalama puana sahiptir. Bunu saygınlık ve mahremiyet, 2,46’lık ortalama puanla yakından takip etmektedir. Benzer şekilde, manevi veya duygusal desteğe erişim, 2,40 gibi daha düşük bir ortalama puanla üçüncü sırada yer alan hak durumundadır. Ölüm yerini seçme ve süreci kontrol etme hakkına erişim son sırada yer almaktadır. Ayrıca bulgular depremde hayatını kaybeden insanların ölümün yaklaştığını bilme ve vedalaşma hakkına erişimlerinin de mümkün olmadığını düşündüklerini göstermektedir

Sosyal hizmet öğrencilerinin Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişme durumuna ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması için eşleştirilmiş örnekler t-testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Sosyal hizmet öğrencilerinin depremde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişme durumuna ilişkin görüşleri

Eşleştirilmiş Örnekler t Testi								
	Ortalama	SS	Sh Ort	95% Güven Aralığı		t	Sf	Sig.(2 yönlü)
				Min	Maks			
İlke09 - Hak09	2,17	1,47	,05	2,07	2,27	41,69	795	,000
İlke03 - Hak03	2,10	1,51	,05	2,00	2,21	39,41	795	,000
İlke07 - Hak07	2,07	1,44	,05	1,97	2,17	40,72	795	,000
İlke04 - Hak04	2,05	1,44	,05	1,95	2,15	40,03	795	,000
İlke06 - Hak06	2,05	1,45	,05	1,95	2,15	39,86	795	,000
İlke11 - Hak11	2,03	1,55	,06	1,93	2,14	36,92	795	,000
İlke10 - Hak10	2,02	1,44	,05	1,92	2,12	39,48	795	,000
İlke08 - Hak08	1,92	1,52	,05	1,81	2,03	35,55	795	,000
İlke02 - Hak02	1,86	1,41	,05	1,76	1,95	37,26	795	,000
İlke05 - Hak05	1,33	1,66	,06	1,21	1,44	22,56	795	,000
İlke12 - Hak12	1,30	1,58	,06	1,19	1,41	23,35	795	,000
İlke01 - Hak01	,69	1,63	,06	,57	,80	11,84	795	,000
İlketoplam - ToplamHak	21,60	13,63	,48	20,65	22,54	44,70	795	,000

Tablo 3’te de görüldüğü üzere, araştırmadan elde edilen bulgular tüm karşılaştırmalarda saygın ölüm ilkelerine katılma puanlarının ortalamalarının bu ilkelerde belirtilen haklara erişme puanlarından yüksek olduğu ve ikili gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu göstermektedir ($p < ,001$). Eşleştirilmiş farklar bakımından en yüksek ortalama fark Ortalama = 2,17, Std. Sapma = 1,47, İlke 09 ile Hak 09 arasında iken en düşük fark Ortalama = 0,69, Std. Sapma = 1,63 ile İlke 01 – Hak 01 arasındadır. İlke 09 ile Hak 09 dışındaki tüm karşılaştırmalarda fark Ortalaması 1,30 ve üzerindedir.

Tartışma

Bu araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. En yüksek ortalama puan onur ve mahremiyetin sağlanması hakkıdır. Bu ilke için belirlenen yüksek puan her 10 katılımcıdan 9’unun bu ilkeye “kesinlikle katıldığını” göstermektedir. Bu sonuç öğrencilerin genel olarak insan onurunu en önemli öncelik olarak görmeleriyle, insan onuruna ilişkin hassasiyete sahip olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Alanyazında sosyal hizmet öğrencileriyle yapılan bir çalışma olmamakla birlikte, benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumlarının (Duru Aşiret vd., 2020) ve iyi ölüm algılarına ilişkin tutumlarının (Bayraktar vd., 2022) olumlu olduğu sonucuna ulaşıldığını gösteren, saygın ölüm konusunda en yüksek puana sahip ilkenin onur ve mahremiyet hakkı olduğu sonucunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Gürdoğan vd., 2016). Araştırma aynı zamanda katılımcıların depremde hayatını kaybeden insanların onur ve mahremiyet hakkına erişemediklerini düşündüklerini göstermektedir. Onur ve mahremiyet, saygılı yaşam sonu bakımının temel bileşenleridir. Sonuçlar bireylere onurlu, saygılı ve kültürel ve kişisel tercihlerine duyarlı bir şekilde davranılmasını içeren bu ilkeye erişilemediği yönündedir. Sosyal hizmetin en kapsayıcı ilkelerinden birisinin insan onuruna ve haysiyetine saygı olduğu düşünüldüğünde bu sonucun önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Ayrıca manevi veya duygusal desteğin ve hastane bakımına erişimin aldığı yüksek puanlar, yaşam sonu sürecinde kapsamlı destek hizmetlerine verilen değeri göstermektedir. Manevi veya duygusal destek, yaşam sonu bakımının, bireylerin huzur ve anlam bulmalarına olanak

tanıyan bileşenidir. Ağrının hafifletilmesine ve bu dönemde durumu paylaşacak kişilere sahip olmaya yapılan vurgu da aynı derecede dikkate değerdir; bu bulgu ağrı kesici ve diğer semptom yönetimi stratejilerine erişimin sağlanmasının, özerkliğinin ve kişisel ilişkilere saygının depremde hayatını kaybeden insanların onurlarını korumalarına olanak tanıdığına ilişkin olumlu tutumları göstermektedir.

Diğer yandan bulgular bazı ilkelere nispeten daha az vurgu yapıldığı yönündedir. Ölümün yeri üzerindeki seçim ve kontrol ve ölümün ne zaman yaklaştığını bilme hakkı hâlâ önemli görülse de öğrenciler arasında biraz daha az önceliğe işaret eden daha düşük ortalama puanlara sahiptir. Bu seçim hakkı bireylere yaşam sonunda sevdikleriyle bir arada, huzurlu ve tanıdık bir alan sağlar. Bu sonuçlar sosyal hizmet öğrencilerinin yaşam sonuna ilişkin daha derin bilgiye ihtiyaç duyduğu yönünde değerlendirilebilir. Sosyal hizmet evde hasta bakımı öğrencilerinin eğitim durumunun yaşlılara yönelik tutumlardan tıbbi bakım ve kaynak dağıtımını etkilediği (Hasgöl, 2018); hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda, akademik deneyimi daha yüksek olan öğrencilerin daha olumlu bir tutum sergilediği sonucuna ulaşıldığı (Sharour ve ark., 2017), palyatif bakım eğitimi alan hemşirelerin ilkeleri benimseme düzeylerinin eğitim almamış olanlardan yüksek olduğunun belirlendiği (Dağ ve Badır, 2017) sağlık yüksek okulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin ölüme yaklaşımda ölüm eğitimi almanın iyi bir yöntem olduğunu ifade ettikleri (Bilge vd., 2013) görülmektedir. Sosyal hizmet öğrencileri için sosyal hizmet teorisinin ve uygulamasının temel derslerinde saygın ölüm konusuna daha fazla odaklanılması, konuyla ilgili eğitimler verilmesi ve tartışma ortamı sağlanması, öğrencilere daha güçlü kavrayış için yardımcı olabilecektir.

Araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerine katılma puanlarının ortalamalarının bu ilkelere belirtilen haklara erişme puanlarından yüksek olduğunu ve ikili farklar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu ortaya koymuştur. Eşleştirilmiş farklar bakımından en yüksek ortalama fark puanına sahip olan ilke-hak ilişkisi katılımcıların depremde bireylerin son anlarında kimin orada olduğunu kontrol etmesine izin verme hakkına erişemediğini düşündüklerini göstermektedir. Öğrencilerin saygın ölüm ilkeleri bağlamında hastane dışında, kurum bakımına erişimin mümkün olmadığını, saygınlık ve mahremiyetin korunamadığını, manevi veya duygusal destek haklarına erişemediklerini düşündüklerine ilişkin sonuçları depremde hayatını kaybeden insanların ölümün yaklaştığını bilme ve vedalaşma hakkına erişimlerinin mümkün olmadığını düşündüklerine ilişkin bulgular izlemektedir. Ölüm yerini seçme ve süreci kontrol etme hakkına erişim ise haklara erişim konusunda son sırada yer almaktadır. Bu sonuçlar deprem afetinin aniden meydana gelen, önceden tahmin edilemeyen, çeşitli bilimsel yöntemlerle olasılığı değerlendirilse de zamanı hakkında henüz kesin bir bilgiye ulaşılamayan doğasıyla birlikte düşünülmelidir. Bu zeminde bir değerlendirme saygın ölüm ilkelerini afetler odağında yeniden değerlendirmeye ilişkin bir gerekliliğe işaret ederken, saygınlık ve mahremiyetin korunamadığını ortaya koyan sonucu daha da anlamlı hale getirmektedir. Depremi neden olduğu yıkım toplulukları çok boyutlu olarak etkilemekte ve alınacak tedbirler ve afet sonrası müdahaleler saygın ölüm ilkelerini de kapsayacak şekilde yapılandırılmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, sosyal hizmet öğrencilerinin tutumlarını konu almasıyla saygın ölüm ilkelerine ilişkin araştırmalar içinde de depremde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkeleri bağlamındaki haklara erişimlerine ilişkin görüşleri konu almasıyla Kahramanmaraş depremine ilişkin araştırmalar içinde de farklı bir yere sahiptir. Araştırmanın sonuçları sosyal hizmet öğrencilerinin saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyinin yüksek olduğu, Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybeden insanların saygın ölüm ilkelerinde belirtilen haklara erişim düzeyinin düşük olduğuna ilişkin bir değerlendirmeye sahip olduğu ve öğrencilerin saygın ölüm ilkelerini benimseme düzeyi ile haklara erişme ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklar olduğu yönünde üç temel noktayı ortaya koymaktadır.

Saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumlar sosyal hizmet disiplini için kritik bir değere sahiptir. Araştırma bu tutumlar hakkında önemli bir bilgi eksikliği olduğunu göstermekte ve bu alanda farklı bağlamlarda yeni çalışmalar yapılması önerilmektedir. Elde edilecek sonuçlar hem sosyal hizmet öğrencilerinin eğitim sürecine saygın ölümle ilgili bilgilerin entegre edilmesine hem de afetlerde sosyal hizmet müdahalelerinin planlama ve uygulama süreçlerinde konuyla ilgili farkındalığın artmasına katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Ek olarak araştırma sonuçları saygın ölüme ilişkin tüm faktörleri afet durumları odağında belirlemeyi hedefleyen çalışmalara ve depremin yarattığı tüm zorlu koşullara rağmen, hayatını kaybedenler için saygın ölüm ilkelerine duyarlı afet müdahale stratejilerine duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Elde edilen sonuçların bu alanda yapılacak yeni araştırmaların yanı sıra saygın ölüm ilkelerine duyarlı afet müdahale stratejilerini içeren afet yönetimi politikalarına da kaynak olması umulmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Konsept – C.K., V.D.; Tasarım – G.K.Ç., V.D.; Denetim – C.K., V.D., M.K., G.K.Ç.; Kaynaklar – M.K., V.D.; Malzemeler – C.K., V.D.; Veri Toplama ve/veya İşleme – C.K.; Analiz ve/veya Yorum – G.K.Ç., V.D., M.K.; Literatür Taraması – M.K., C.K., G.K.Ç.; Yazma – C.K., G.K.Ç., M.K., V.D.; Eleştirel İnceleme – C.K., G.K.Ç., V.D.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve Kurul'un 27.03.2023 tarihli ve 77 sayılı etik açıdan

uygun olduğuna ilişkin kararının ardından araştırmaya başlanmıştır. Araştırmanın verileri Helsinki Bildirgesi'nde belirtilen etik kurallar çerçevesinde elde edilmiştir.

Katılımcı Onamı: Katılımdan önce tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - C.K., V.D.; Design - G.K.Ç., V.D.; Supervision - C.K., V.D., M.K., G.K.Ç.; Resources - M.K., V.D.; Materials - C.K., V.D.; Data Collection and/or Processing - C.K.; Analysis and/or Interpretation - G.K.Ç., V.D., M.K.; Literature Search - M.K., C.K., G.K.Ç.; Writing Manuscript - C.K., G.K.Ç., M.K., V.D.; Critical Review - C.K., G.K.Ç., M.K., V.D.

Ethics Committee Approval: For this study, an application was made to the Ethics Committee of Atatürk University Rectorate and the research was initiated following the decision of the Committee dated 27.03.2023 and numbered 77 regarding its ethical suitability. The data of the research were obtained within the framework of the ethical rules stated in the Declaration of Helsinki.

Informed Consent: Informed consent was obtained from all participants before participation.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akdeniz M., Yardımcı B., & Kavukcu E. (2021). Ethical considerations at the end-of-life care. *SAGE Open Medicine*, 9. doi:10.1177/20503121211000918
- Bayraktar D., Güneş, Ü., Bayraktar Balıkcı, B., & Khorshid L. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüm algısına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Journal of Nursology*, 25(3), 132–137.
- Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (2013). *Principles of biomedical ethics*. 8th Edition. New York: Oxford University Press.
- Bilge, A., Embel, N., & Kaya, F. G. (2013). Sağlık Profesyoneli olacak öğrencilerin ölüme karşı tutumları, ölüm kaygıları arasındaki ilişki ve bunları etkileyen değişkenler. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(3), 119–124.
- Cook, D., & Rucker, G. (2014). Dying with dignity in the intensive care unit. *New England Journal of Medicine*, 370(26), 2506–2514.
- Dağ, A., & Badır, A. (2017). Hekim ve Hemşirelerin Bazı Özelliklerinin Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumlar Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(4), 186–192.
- Debate of the Age Health and Care Study Group. (1999). *The future of health and care of older people: The best is yet to come*. London: Age Concern.
- Duyan, V. (2014). Saygın Ölüm İlkelerine İlişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(1), 25–31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjfm/issue/45332/567845>
- Duru Aşiret, G., Kütmeç Yılmaz, C., & Gökşin, İ. (2020). Relationship between the nursing students' attitudes towards spiritual care and the principles of a good death. *Perspectives in Psychiatric Care*, 56(4), 913–919. <https://doi.org/10.1111/ppc.12511>
- Fereidouni, A., Rassouli, M., Kianian, T., Elahikah, M., Souri, H., Azizi S., & Barasteh, S.. (2022). Factors related to good death in the Eastern Mediterranean Region: A systematic review. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 28(08), 601–609. <https://doi.org/10.26719/emhj.22.069>
- Guo, Q., & Jacelon, C.S. (2014). An integrative review of dignity in end-of-life care. *Palliative Medicine*, 28(7), 931–940. <https://doi.org/10.1177/0269216314528399>
- Grove, G., Lovell, M., & Best, M. (2022). Perspectives of major world religions regarding Euthanasia and Assisted Suicide: A Comparative Analysis. *Journal of Religion and Health*, 61(6), 4758–4782. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01498-5>
- Gürdoğan, E. P., Kurt, D., Aksoy, B., Kınıcı, E., & Şen, A. (2016). Nurses' perceptions of spiritual care and attitudes toward the principles of dying with dignity: A sample from Turkey. *Death Studies*, 41(3), 180–187. <https://doi.org/10.1080/07481187.2016.1231242>
- Gürdoğan, E.P., Aksoy, B., & Kınıcı E. (2020). The concept of a good death from the perspectives of family caregivers of advanced cancer patients. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 85(2), 303–316. <https://doi.org/10.1177/0030222820945082>
- Hasgöl, E. (2018). Evde hasta bakımı öğrencilerinin yaşlıya yönelik tutumlarının ve saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutum-larının incelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (12), 65–76.
- Hassan, W., Ahmad, F., Malik, A., & Ali, S. (2013). Knowledge and attitude regarding euthanasia among medical students in the public and private medical schools of Karachi. *JPMA. The Journal of the Pakistan Medical Association*, 63(2), 295–299.
- Hemati, Z., Ashouri, E., AllahBakhshian, M., Pourfarzad, Z., Shirani, F., Safazadeh, S., Ziyaei, M., Varzeshnejad, M., Hashemi, M., & Taleghani, F. (2016). Dying with dignity: a concept analysis. *Journal of Clinical Nursing*, 25(9-10), 1218–1228. <https://doi.org/10.1111/jocn.13143>
- Hwang, I.C., Kang, J.H., Kim, W., Park, J., Kim, H.S., Kim, D., & Lee, K.H. (2022). Beliefs and attitudes toward physician-assisted suicide among Korean adults. *Journal of Hospice and Palliative Care*, 25, 198–203. <https://doi.org/10.14475/jhpc.2022.25.4.198>
- Kuczmarski, T.M., & Odejide, O.O. (2021). Goal of a “good death” in end-of-life care for patients with hematologic malignancies - Are we close? *Current Hematologic Malignancy Reports*, 16(2), 117–125. <https://doi.org/10.1007/s11899-021-00629-1>
- Pomfret, S., Mufti, S., & Seale, C. (2018). Medical students and end-of-life decisions: the influence of religion. *Future Healthcare Journal*, 5(1), 25–29. <https://doi.org/10.7861/futurehosp.5-1-25>
- Sharour, L.A., Suleiman, K., Yehya, D., AL-Kaladeh, M., Malak, M., Subih K.M., & Salameh, A.B. (2017). Nurses' students' attitudes toward

- death and caring for dying cancer patients during their placement. *Euromediterranean Biomedical Journal*, 12(40), 189–193.
- Shi, H., Shan, B., Zheng, J., Peng, W., Zhang, Y., Zhou, X., Miao, X., & Hu, X. (2019). Knowledge and attitudes toward end-of-life care among community health care providers and its influencing factors in China: A cross-sectional study. *Medicine*, 98(45), e17683. <https://doi.org/10.1097/MD.00000000000017683>
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayınevi.
- Ulaş Karaahmetoğlu, G. U., & Kütahyalıoğlu, N. S. (2019). Attitudes toward euthanasia among Turkish university students. *OMEGA- Journal of Death and Dying*, 79(2), 174–190. <https://doi.org/10.1177/0030222817729616>
- Warner, T. D., Roberts, L. W., Smithpeter, M., Rogers, M., Roberts, B., McCarty, T., Franchini, G., Geppert, C., & Obenshain, S. S. (2001). Uncertainty and opposition of medical students toward assisted death practices. *Journal of Pain and Symptom Management*, 22(2), 657–667.